

DOI 10.31558/2307-2318.2021.1.13

УДК 314.5-026.48

JEL: F22

Шкурят М. Є.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0003-3263-2507

m.shkurat@donnu.edu.ua

Горелова Д.В.,

здобувач вищої освіти, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0002-3617-6839

horelova.d@donnu.edu.ua

АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ КРАЇН-РЕЦИПІЄНТІВ

У роботі запропоновано аналіз причин та наслідків трудової міграції для країн-реципієнтів. Визначено критерії «ідеальної» країни, що приваблює мігрантів. Проведено оцінку стану міграційної ситуації у світі та в Україні. Проведено аналіз наслідків, до яких призводить неконтрольована міграційна політика, як для країни, що приймає, так і для країни-реципієнта. Оцінено статистичні показники, які виокремлюють найбільші міграційні коридори та проведено паралелі із проекцією привабливих для мігрантів країн. Розроблено пропозиції та поради щодо покращення міграційної політики у світі. Наголошено на необхідності контролю за трудовою міграцією, аби урівноважити розвиток та стан країн. Міграційна політика досить сильно впливає на загальний стан економіки у світі, особливо в Україні, тож ця тема потребує окремої уваги.

Ключові слова: Країна-реципієнт, трудова міграція, економіка, причини та наслідки.

Рис. - 7, Табл. - 1, Літ. - 9.

Актуальність проблеми. Тема міграційних процесів не втрачає своєї актуальності вже досить довгий період часу. Щороку відсоток мігрантів зростає, що спричиняє ряд позитивних та негативних наслідків для економіки, політики, соціального напрямку та загалом розвитку країн.

Актуальність проблеми також висвітлюється у популярності серед науковців, які активно досліджують вплив міграції на економіку та її фактори. Заразом цю тему досліджували такі науковці як Федірко Н., Нестерова І., Капітан В., Бараник З. П., Фогель Ф.Є. та інші. Представники науки щоразу висувають гіпотези, чому інтелектуальна сила виїжджає із країни, чому робоча сила так активно поривається у більш розвинені держави та які наслідки випливають із міграції.

Досліджуючи дане питання, часто виокремлюються позитивні фактори для країн-реципієнтів, тобто країн, які приймають мігрантів, але поглибивши вивчення питання досить легко змінити цю тезу. Негативні наслідки міграції спіткають і країну-реципієнта, і країну, з якої виїжджають.

Існує ряд чинників міжнародної міграції: глобалізація, нерівномірність розвитку країн та регіонів, демографічні чинники, політичні, рух інвестицій та капіталів, взаємовідносини між країнами та ін. Як вже зазначалося, усі ці фактори мають під собою прямий вплив на обидві сторони міграційної політики. У даній статті проаналізовано прямий вплив саме трудової міграції для країни, яка приймає.

Метою статті є аналіз трудової міграційної політики та її вплив на країну-реципієнта, а також виявлення причин, наслідків та шляхів покращення ситуації.

Основна частина. Сучасна трудова міграція є однією з найбільш складних підсистем міжнародних економічних відносин, яка певним чином впливає на світову економіку і знаходиться у центрі уваги багатьох науковців-економістів світу [1, с.150].

Із розвитком і зміною ролі міграційних процесів у міжнародних економічних відносинах, а також із появою великої кількості публікацій і досліджень на тему як міжнародної міграції, так і міжнародної трудової міграції, тлумачення цього поняття змінювалося. Е. Равенштейном було запропоновано одне з перших визначень міграції – це «постійна або тимчасова зміна місця проживання людини». Пізніше з'явилися нові визначення міграції, більшість з яких тією чи іншою мірою спиралася на бачення цього явища Е. Равенштейном [2].

Міжнародну міграцію варто розглядати як соціально-економічний процес, який проковує ряд економічних та неекономічних чинників. Міжнародна трудова міграція, яка охоплює великий відсоток серед усіх видів міграції, має позитивний та негативний ефект на країну-реципієнта (табл. 1).

Таблиця 1. Позитивні та негативні наслідки трудової міграції для країни-реципієнта.

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Підвищення конкурентоспроможності національної продукції	Соціальна напруга
Збільшення зайнятості населення та посилення виробництва	Конкуренція між кадрами
Економія кадрів та фінансів на їх підготовку	Ризик виникнення міжнаціональних конфліктів
Зайнятість у сфері важкої промисловості та непрестижних професіях	Державні видатки на охорону та медичне забезпечення
Зниження напруги у соціальній сфері під час економічного спаду	Відтік грошових коштів закордон сім'ям іммігрантів
Зменшення видатків з державного бюджету	
Ефективний розподіл трудових ресурсів	
Збільшення податкових надходжень	
Омолодження трудових ресурсів	

Джерело: побудовано авторами

Таким чином виходить, що позитивні наслідки переважають за кількістю, але негативні наслідки є більш вагомими. Через конкуренцію та ризики виникнення конфліктів з'являється велика вірогідність спалаху війни між країнами або ж громадянської війни між людьми. Також через відтік капіталу з країни та фінансове забезпечення іммігрантів державний бюджет може зазнавати вагомих втрат, адже іноді вклад у іммігрантів значно вищий за прибуток, який країна отримує від праці робітника.

Отже, через великий потік іммігрантів у країну громадяни держави можуть відчувати відсутність захисту, що призведе до зневірення у політичному ладі країни, а разом і до розладів у різних сферах державного життя.

В сучасному світі у міжнародному русі робочої сили бере участь більшість країн світу. Сьогодні у світі нараховується від 150 до 200 млн. осіб, які мешкають за межами країни свого походження, із них приблизно 65% є мігрантами. Ця цифра постійно зростає [1]. В п'ятірку країн з найбільшим числом іноземних трудових мігрантів входять США, Саудівська Аравія, Німеччина, Росія та Об'єднані Арабські Емірати. Причому найбільша кількість мігрантів прямує з Мексики в США. Другий за масштабами потік трудових мігрантів йде з Росії в Україну, третій – з Бангладеш до Індії, четвертий – з України в Росію [3].

Міграція у вищеназвані країни є зрозумілою, адже зазвичай велика кількість іммігрантів виїжджає саме у економічно та соціально розвинені країни. Такий вибір зумовлений рядом причин: трудову міграцію за мотивацією поділяють на декілька видів.

1. Міграція з метою підвищення кваліфікації. Передбачає виїзд у більш розвинену країну із метою покращити чи збільшити обсяг знань, отримати більш якісну освіту, зазвичай цей вид передбачає зміну проживання на постійній чи тимчасовій основі.

2. Задоволення власних соціальних бажань. Цей вид передбачає переїзд у іншу країну в пошуках більш комфортного середовища проживання. Таке часто трапляється, коли людина не може реалізувати свій потенціал у рідній країні, яка є менш розвинутою, тому доводиться виїжджати на тимчасовій чи постійній основі у пошуках місця, де можна було б здобути бажаного.

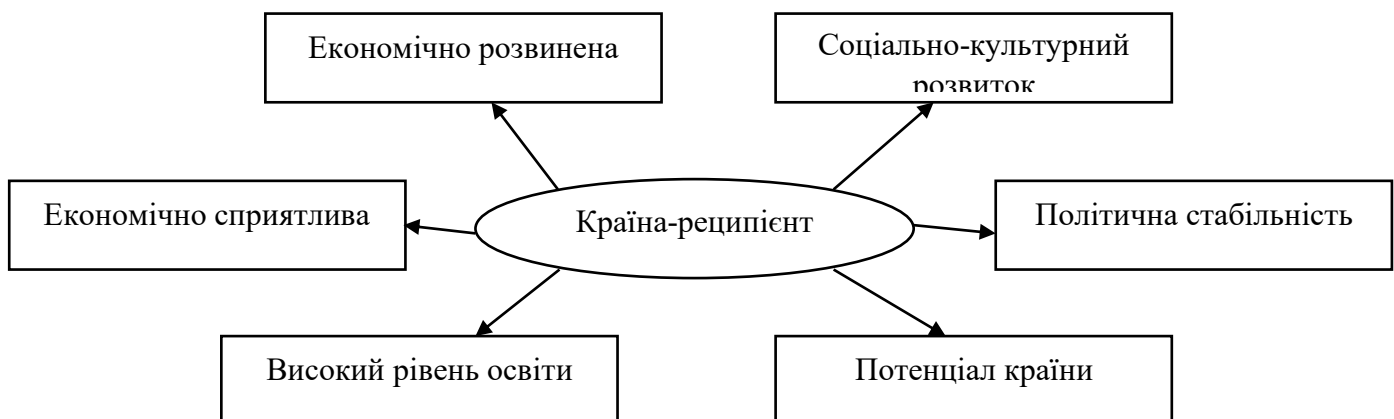
3. Реалізація потенційних можливостей за достойну плату. Мігрант реалізує себе у іншій країні через відсутність можливостей у рідній за достойну плату.

4. Стажування чи студентська міграція. Студенти мігрують задля навчання у вищих навчальних закладах із тимчасовими візами, під час навчання працюють, а потім повертаються на батьківщину.

5. Міграція з культурних чи етнічних причин.

Сьогодні основними причинами виникнення та існування міжнародної трудової міграції з боку країн-донорів виступають велика густота населення, (наприклад, в Індії, Китаї, Нігерії); масове безробіття, зумовлене науково-технічним прогресом, закриттям добувних галузей внаслідок вичерпності природних ресурсів, недостатньо виваженою соціальною політикою деяких держав, змінами потреби в тій чи іншій продукції, на якій спеціалізується країна. Водночас з боку країн-реципієнтів цим є потреба в додатковій висококваліфікованій робочій силі [4].

На основі вивчення та аналізу різних джерел було виявлено ряд факторів притягання трудових мігрантів до країн-реципієнтів, а разом і створена модель «ідеальної» країни, що приваблює іммігрантів (рис. 1).

Рисунок 1. Модель ідеальної країни-реципієнта

Джерело: побудовано авторами

Із вище названих ознак найбільш важливу роль відіграють економічні фактори. На мікро рівні вони стимулюють громадян виїжджати із країни чи навпаки залишатися та реалізовувати себе у рідній місцевості. А на макрорівні саме економічна стабільність та забезпеченість провокує іммігрантів в'їжджати до країни. Отже, економічні фактори та нерівномірність розвитку країн створюють міграційні хвилі, що залежать від сезону та інших незалежних факторів.

Зазвичай іноземні трудові мігранти не мають високої кваліфікації, а отже, погоджуються на будь-яку запропоновану роботу та заробітну плату, в той час як корінні жителі шукають кращу роботу. Якщо громадяни держави не знаходять задовільні умови, вони емігрують до іншої країни, що і називається циклічним колом міграції (рис. 2).

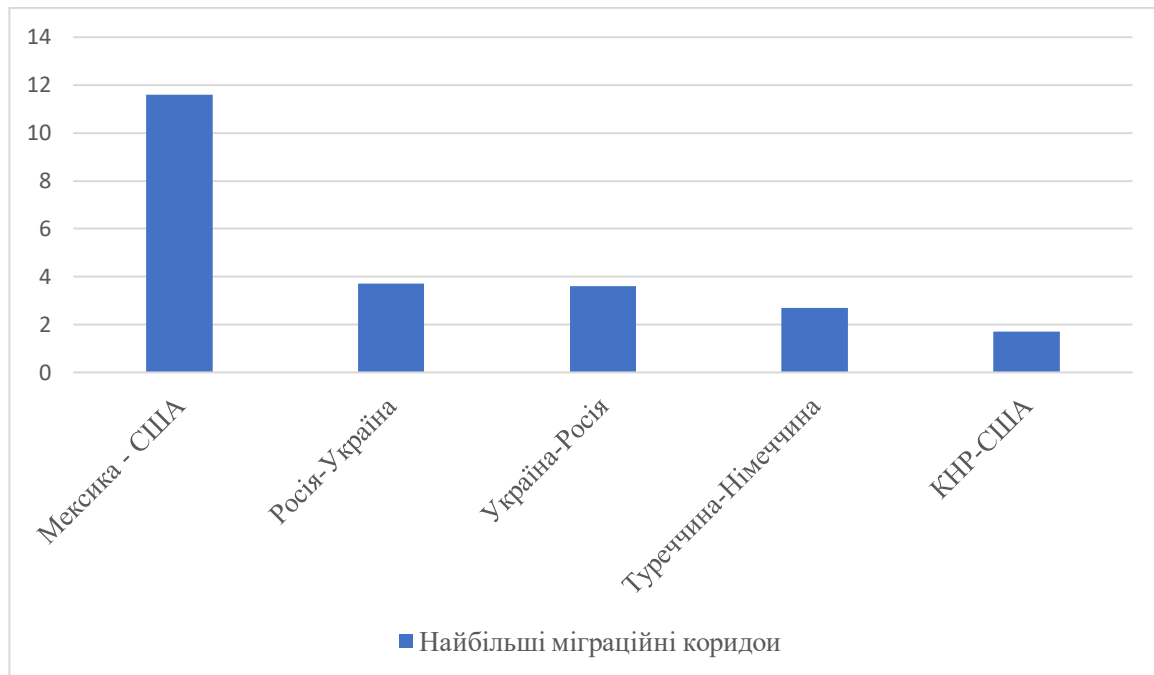
Рисунок 2. Циклічне коло міграції

Джерело: побудовано авторами

Рисунок 2 дає можливість дослідити безперервний рух мігрантів, що змінюється лише під впливом сезонності чи політичного стану країн, а також від типу мігрантів, які виїжджають. До прикладу, з країни А у пошуках визнання виїжджає велика кількість інтелектуальної сили до країни Б. Через відсутність робочих місць до країни В також переїжджає певна кількість робочої сили та «умів», до країни Г та Д за тим же принципом їдуть інші мігранти, а до країни А повертається робоча сила, адже за розвитком країна А не підходить потенційним «умам». Таким чином видно, що початкова країна, яка не може заохотити висококваліфікованих спеціалістів, втрачає їх та натомість отримує велику кількість робочої сили, яка витісняє громадян та займає робочі місця.

Суттєвий вплив на інтенсифікацію процесу трудової міграції складає глобалізація світогосподарських зв'язків; з її розвитком бар'єри в'їзду до країн знижуються, уможливлуючи майже безперешкодний рух людей, що прагнуть знайти кращу роботу, жити у країні з вищим рівнем життя або уникнути проблем, що можуть виникнути у власній країні. Незважаючи на те, що у сучасних міграціях бере участь більшість країн світу, одним з основних центрів залишаються Сполучені Штати Америки [5].

У статті досліджено поняття «міграційний коридор», який висвітлює певну закономірність та виявляє центри міграції серед країн світу. (рис. 3).

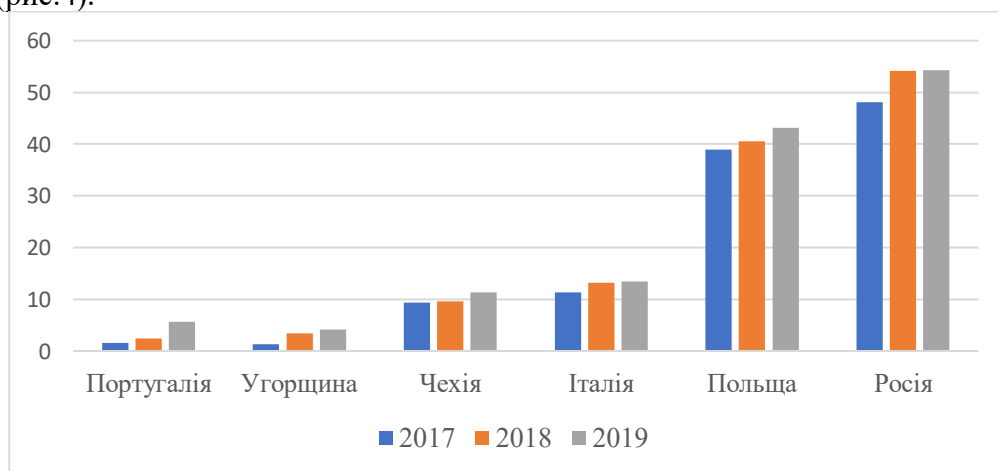

Рисунок 3. Найбільші міграційні коридори млн. осіб

Джерело: побудовано авторами

Таким чином, США дійсно вважається найбільш привабливою країною для міграції, це зумовлено її розвитком та потенційними можливостями. Стосовно поєднання України та Росії, то тут річ не у ідеальній моделі країни-реципієнта, а у спорідненості культур та звичаїв держав. А Німеччина підтверджує, що індустріальні країни із швидким розвитком є «мішенню» для трудових мігрантів.

Якщо ж розглядати лише Україну, як державу, з якої виїжджають, то статистика за останні 3 роки свідчить про суттєве збільшення емігрантів. Що може стати причиною серйозних проблем у вигляді скорочення населення, відсутності робочої та висококваліфікованої сили, а також зниження економічних, демографічних та політичних показників (рис.4).

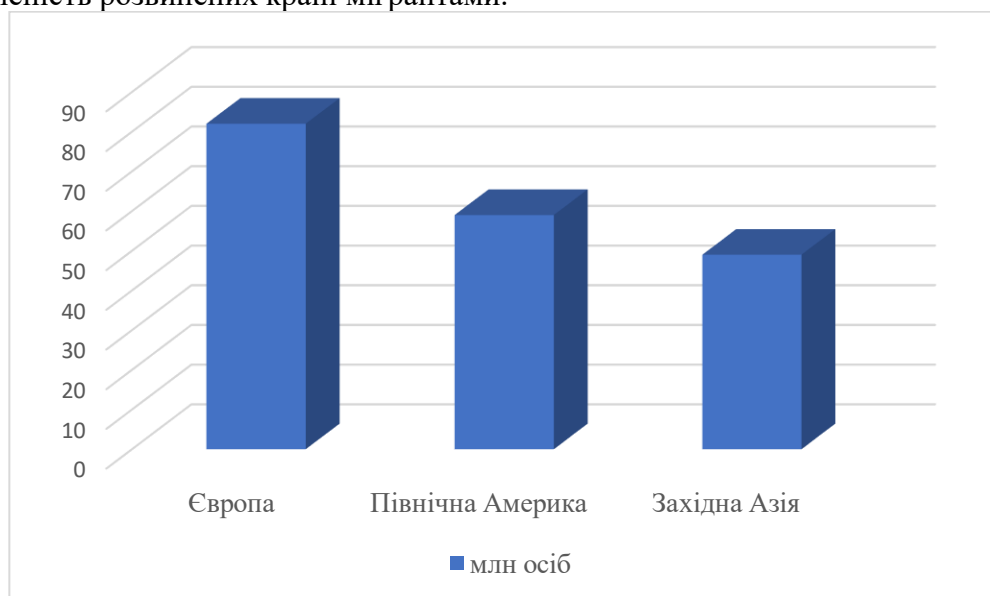

Рисунок 4. Міграційні коридори з України, %

Джерело: побудовано авторами на основі [9]

Таким чином можна зробити висновок, що Українська діаспора досить поширена за кордоном, що негативно впливає на розвиток країни. Також слід зазначити, що суперечливість між державами-сусідами та воєнні дії на Сході не впливають на міграційні процеси, що є невтішними показниками для економіки та політичного стану самої України.

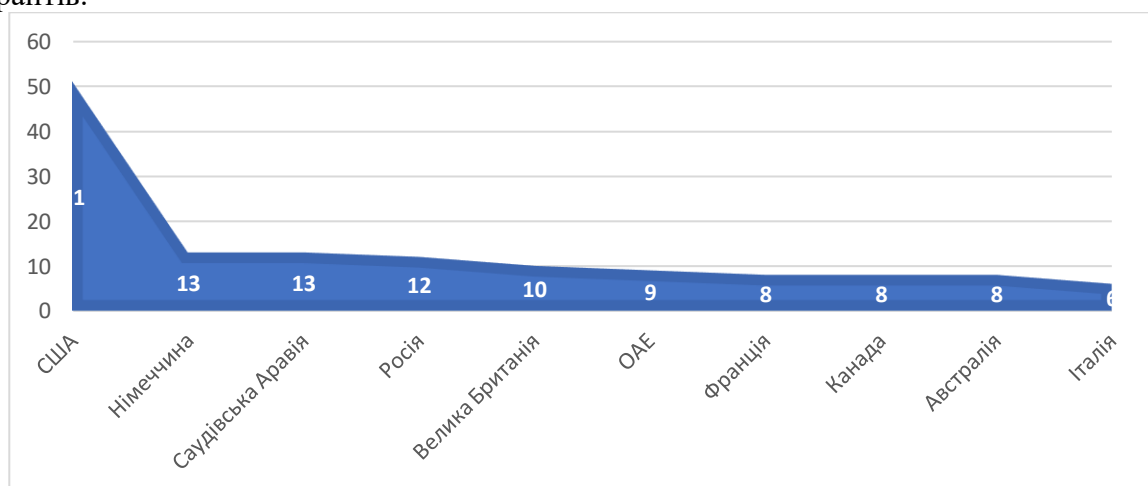
За даними ООН рівень міграції збільшується щороку на 0,1-0,2 %, що досить сильно коливається та змінює напрями світової економіки. У 2019 році кількість міжнародних мігрантів у світі досягла позначки 272 млн осіб, а це на 51 мільйон більше ніж у 2010 році. Це свідчить про надмірний розвиток країн-лідерів, який приваблює мігрантів та дезорієнтує нерозвинені країни. Є причини прогнозувати ще більшу нерівномірність розвитку країн, що відстають і в майбутньому це призведе до циклічності історії та створенню колоній для підтримки життєспроможності слабких країн. З рисунку 5 досить чітко спростовується теза про насиченість розвинених країн мігрантами.

Рисунок 5. Найбільші міграційні центри, млн осіб

Джерело: побудовано авторами

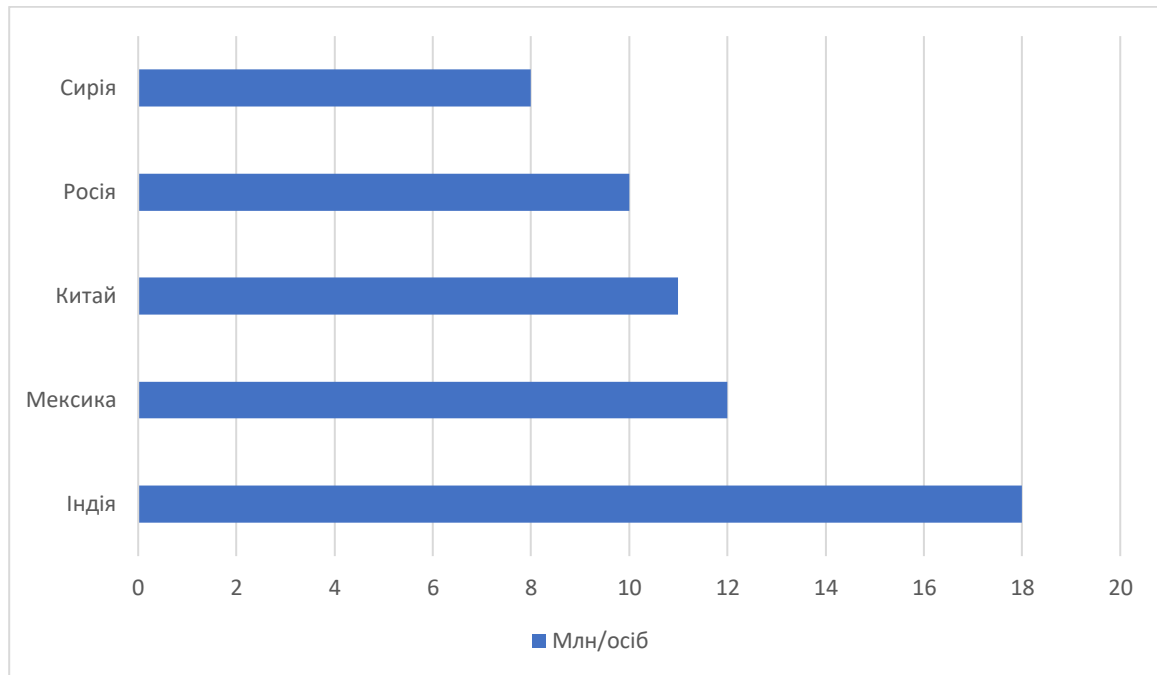
На рисунку 6 виокремлено конкретні країни-реципієнти, які є привабливими для мігрантів.

Рисунок 6. Найбільш привабливі країни-реципієнти, що включають в себе ½ всіх мігрантів, млн осіб

Джерело: побудовано авторами

З рисунку 7 видно, які країни є найбільшими центрами еміграції. Причинами того, що найбільша кількість трудових мігрантів виїжджає з Індії досить зрозуміла: нерозвиненість країни та недостатня кількість роботи для висококваліфікованих спеціалістів. Китай у свою чергу є країною-лідером, але через перенаселення кількість робочих місць обмежена, тому певна частина мешканців країни зобов'язані виїжджати у пошуках кращого місця для роботи та проживання.

Рисунок 7. Країни, з яких спостерігається найбільше походження мігрантів, млн.осіб

Джерело: побудовано авторами

Розвиток швидкого і порівняно дешевого транспорту, засобів зв'язку, міжнародна економічна інтеграція, розвиток і набуття значення соціальних мереж спрощують процес пересування між країнами. З одного боку, міжнародна міграція трудових ресурсів допомагає країнам, що розвиваються, та країнам з високим рівнем фертильності і швидким приростом робочої сили збалансувати свої ринки праці, а приймаючим країнам – поповнити нестачу трудових ресурсів. З іншого боку, вона позбавляє країни походження кращих працівників, викликає занепокоєння місцевого населення приймаючих країн і змушує їх уряди посилювати міграційну політику [6].

Трудова міграція є одночасно і позитивом і негативом для країни-реципієнта. При проведенні правильної міграційної політики та встановлення розумних міграційних бар'єрів країни, що приймають мігрантів будуть отримувати лише вигоду, а при неконтрольованій міграції держава приречена на спад економіки та обурення серед громадян.

Наприклад, встановленні норми та перевірка кваліфікації іммігрантів дасть змогу розділити «уми» від звичайної робочої сили. Звісно потік «умів» покращить розвиток країни, тому їх перебування у країні лише на користь. В той час як робоча сила у великих об'ємах створює лише проблеми, тож країна повинна нормувати в'їзд спеціалістів задля збереження комфорту своїх громадян.

Висновки. Отже, трудова міграція є обов'язковим елементом розвитку економіки країни у різних сферах життя. Але міграція повинна доповнювати, а не замінювати усі кадри спеціалістів. Найбільшими центрами міграції є розвинені країни. Люди виїжджають із рідних держав за різних обставин чим приносять користь і проблеми країнам, що їх приймають. Неконтрольована міграція може призвести до війни та пониження країни у світових рейтингах. Задля того, аби міграційні коливання відбувалися безболісно для країн-реципієнтів необхідно встановити норми та перевірку кваліфікації спеціалістів, що іммігрують. Це дасть можливість отримати лише позитивні наслідки циклічного процесу міграції.

Найбільшими центрами міграції є країни-лідери, більшість яких активно приймає мігрантів, що досить сильно впливає на економіку та імідж країни. Через такі негативні чинники США ввела обмеження на кількість мігрантів, що досить добре позначилося на усіх сферах життя у країні.

Найбільшими центрами країн, з якої мігрують є найменш розвинені та найбільш заселені країни, які через брак роботи та нестабільний розвиток держави повинні виїжджати до кращих країн.

Отже, міграційні процеси потребують постійного контролю з боку міжнародних організацій, а країни, з яких виїжджають, потребують підтримки та допомоги у розвитку усіх сфер державного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цевух Ю. О., А. Р. Лазарева. Міжнародна міграція робочої сили та міграційна політика. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник / Одеса. Одеський національний університет, 2012. – С. 150-169.
2. Ravenstein E.G. The Laws of Migration. E. G. Ravenstein. The Journal of the Statistical Society of London, 1885. Vol. 48., №2. P. 167-235.
3. Трудовая миграция способствует социальному и экономическому развитию стран. - 2015. URL: <http://www.ictsd.org/bridgesnews/мосты/news/трудова-миграция-способствуетсоциальному-и-экономическому-развитию-стран>
4. Бачинська М.В. Фактори міграційного притягування в контексті соціокультурологічного розвитку регіону. Молодий вчений. 2015. С. 22–26.
5. Beets G. The Global Economic Crisis and International Migration: An Uncertain Outlook. European Commission. Directorate-General “Employment, Social Affairs and Equal Opportunities”. Unit E1 – Social and Demographic Analysis, 2009. – 14 p.
6. Tsevkukh Y. International labor migration in a period of global economic crisis. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. С. 171–178.
7. Дембіцька О.О. Сучасний стан та негативні наслідки міжнародної трудової міграції населення. URL: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Economics/74167.doc.html.
8. Financing Facility for Remittances. URL: http://www.ifad.org/remittances/pub/money_europe.pdf
9. Офіційний документ. MOM. Міграція в Україні - 2019. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf

Шкурат М. Є., Горелова Д. В.

В работе проведено анализ причин и последствий трудовой миграции для стран-реципиентов. Определены критерии «идеальной» страны, которая привлекает мигрантов. Проведена оценка состояния миграционной ситуации в мире и в Украине. Проведен анализ последствий, к которым приводит неконтролируемая миграционная политика, как для страны, принимающей, так и для страны-реципиента. Оценены статистические показатели, которые выделяют крупнейшие миграционные коридоры и проведены параллели с проекцией привлекательных для мигрантов стран. Разработаны предложения и советы по улучшению миграционной политики в мире. Отмечена необходимость контроля за трудовой миграцией, чтобы уравновесить развитие и состояние стран. Миграционная политика достаточно сильно влияет на общее состояние экономики в мире, особенно в Украине, поэтому эта тема требует отдельного внимания.

Ключевые слова: Страна реципиент, трудовая миграция, экономика, причины и последствия

Shkurat M., Horelova D.

The paper proposes an analysis of the causes and consequences of labor migration for recipient countries. The criteria of an "ideal" country that attracts migrants are defined. The state of the migration situation in the world and in Ukraine has been assessed. An analysis of the consequences of uncontrolled migration policy, both for the host country and for the recipient country. The statistical indicators that single out the largest migration corridors are evaluated and parallels are drawn with the projection of countries attractive to migrants. Suggestions and tips for improving migration policy in the world have been developed. Emphasis is placed on the need to control labor migration in order to balance the development and condition of countries. Migration policy has a strong influence on the general state of the world economy, especially in Ukraine, so this topic needs special attention.

Key words: Recipient country, labor migration, economy, causes and consequences.